

МИГАЛЬ ЧИКИВДЯ

Порядный Газда

Общество про русиньский розвій

МИГАЛЬ ЧИКИВДЯ

**ПОРЯДНЫЙ
ГАЗДА**

Общество про русиньский розвій

2022

Мигаль Чикивдя

ПОРЯДНЫЙ ГАЗДА

Редактор
Томаш Калинич

Общество про русиньский розвій
The Society for Rusyn Evolution
rusynsociety.com
faq@rusynsociety.com

Електронное видання

© Мигаль Чикивдя, 2022
© The Society for Rusyn Evolution, 2022

*Присвячую своїм прадідам и прабабам:
Мын'ковым Мигальови тай Марії,
Яновым Иванови тай Марії,
Куцовым Василю тай Полани,
Баранишиным Иванови тай Марії,
котрі цілий живот чесно трудили ся
и в горазді јаздовали.*

Обсяг

Спередслово	6
I. Газдүвські начеркы	11
Запасы—12; Домашні продукты—14; Квасна капуста—16; Шпор—17; Жити стало легко—19; Струча—21; Зимні таланты—24; Зима в русинськүй хыжи—26; Русинський промысел—28	
II. Днешное газдованя	31
1. Ярьованя	32
У полю—33; На городі—40	
2. Копаня	42
3. Сінокосы	50
На полю—51; На кўсницах—55; Отава—64	
4. Браня	70
Булі—71; Быля—73; Пасуля й бурак—75; Забираня—77	
5. На обшарю	78
Кўлько держиме худобы?—80; Ковпўт—81; Ріхтованя дров—84; Гнўй—86; Пўдчищаня—87; Домашні таланты—88; Свіжанина—89	
Позадслово	98

Спередслово

Час плыне, ги вода... Не прўйшло щи ипен и тўлько много рокўв, айбо замїтно, як усьо ся мїнят довкола. Час дїе и на нас. Дуже видко, як ся з часом помїняв руснацькый живот. Стали не тоты цїнности, ги были давно – а што было привычное, на днешный час стало дуже чудным, непонятным. И йсе нормално, видав. Свїт не стоит на мїстї.

Давно маленькі дїточкы выд шїстьох рокўв гнали коровы на толоку. А теперь, ци выладила бы чїясь мати малого хлопчика из худобов? Нигда шуга! Поправдї, теперь мало тко з дїти знае, выдкы ся й бере того молоко. Конї, вўвцї тоже ипен стали такї екзотичнї, ги якась дика звїрька.

У 2005. роцї ищи я затямив, як у мойому селї орали кўньми. И на тот час было йщи дуже читаво худобы, айбо на толоку ї не гнали. Затямив им прадїда Ивана Яну, котрый тоды йщи вўвчарив. Айбо через пару рокўв коровы зачали масово здавати. Не кажу вже нич за конї тай вўвцї. Теперь ся кобы убстала хоть лиш єдна третя часть из тых ушиткых корўв, што были!

Давно ся косило всяды и дуже много. Кўсницї, сїнокосы чистили, обы мож май читаво накосити. Треба было много косити, бо двї ци три копицї г'азды мали здасти колгоспу. Тому в каждого кўсниць было много и вни были великі. Усяды по гранках было читаво колиб, оборогўв, сїновалўв. Были й хыжки из стайнями, де дакотрї люди перебували цїлі сїнокосы з худобов.

Была тоды по вшиткых гранках красота, бо вшитко ся пўдчищало та каждая коцка была вырїхтана. Были файнї путики до зворин, кырниць.

А на днешный час де є ищи кўсниця, та вто вже ги оазис у пустыни. А инше заросло драчом тай прямничом. Оты міста, де были толоky, тоже вшиткі заросли папоротьов, дагде берўзником тай вўльшом, а каммай драчом.

Лиш повбставали ся старї, зарватї колибы, оборогы, ги памнятка. Памнятка того, ож як давно люди велику часть лїта нарабляли з сїном. Мож натрафити на останок арсагўв, котрыми люди з кўньми везли сїно домўв. Исе тоже выдбиток історїї.

Хоть теперь уже лиш датко косит косов, а май много косїлками, а заладити ся мож за тыждень, кедь година, но челядь ся й зато сього лишат. Здадут коровы, бо вже ся їх стає

невыгодно держати. Айбо кедь челядь лишат кўсниці, та помалы буде лишати й сотины в полю. Туй брати лише ото, ож кўлько давно было кладнїов з быльом на обшарю, а теперь лише даґде. Кендерицю сїют лише тому, бо мавут хосен из струча, а быля ся лишат. Пак го трактором пересїкавут авадь палят, тко як.

Но тай друга причина. Кедь на ґаздўвстві не є коровы, та пак нічим буде й сотины удобряти. Оты всякі добрива не сут такі ипен ефективні, ги гнўй. Та пак и булі так не будут родити. Дале многі си начнут думати, ож вытратили май много, обы булі посадити, покопати, поливати выд боґарўв и vybrати. Та ліпше си великих купити. Айбо кедь сут у стайни свинї, та треба їм тоже буль. Кедь не буль, та бурак, дынї, кабачкы. Тоды вже й свинї не дуже пўдходят. Сякый замкнутый ланц. Тай уже на днешный час читаво сотин по полю просто заросло буряном. Не кажу вже за того, кўлько в нашому цілому реґіоні є зарослої землі.

Як буде дале? Годно быти лише так, ги вто є теперь. А може, ги стара челядь каже, ож ищи всьо будеме чистити, вбы косити худобі та з чогось жити. Увидиме...

СПЕРЕДСЛОВО

Лишена хыжка на кўсници.

Зарватый оборўг.

І. ГАЗДУВСЬКІ НАЧЕРКИ

Запасы

Што лише не найдеш у півницях и клітях по наших селах? Так ги білка збират їдїня й зносить усьо «домўв», так и мы си за літо й осїнь робиме великий запас на зиму. Робиме запасы й худобі. Косит ся читаво сїна й отавы, вбы было што давати за довгий час.

Выд яри зачинаєме роботы на полю й городах, а пак на зачатку літа йдеме на грибы тай ягоды. Ягоды сохтуєме молоти з цукром та класти в камеру. Грибы ся посушат авадь замаринувут, та покладут ся в півницю, де чекавут свўй час. Май будут хыбіти на Рождественный и Строгий посты, кой буде ся їсти лише пўстное.

А в літі вже ґаздынї зачинавут закладовати в банки што лише є на городї и в наших садах. Ото будут усякі кампоты: з малин, рїбізльїв, космачок, дичок (груш), яблок-білиць. Но не лише є талант из кампотом, бо читаво ся варит и лекварю. Майдобрый жоны варят из слив, яблок, ягўд, и так дале.

Помалы й банки пўйдут, и огўрки з парадичками, солодка й гўрька поприґа. Кажда ґаздыня має свўй рецепт на закладованя, тому де бысь пак не покушав, приміром, огўрки, та всяды будут мати инакий вкус.

Сяк позираеце, а в пўвниці вже читаво банок из закладованьом, кампотами, лекварыямі. В осени ся наварят сокі з грезна тай яблук. Насушат ся й замаринувут грибы. Зварят ся паштеты тай аджіка. Пovýмыкаеце й почи-стиме часнок и цибулю. Искладеме бурак, морков, королабу. Насушиме си петрушку й окрўп. Пўрвеме та складеме в ящыкі яблыка тай дичкы. Пўрвеме грезно, мало закладеме, мало подавиме на сок, а инше на вино. Но тай бізўвно си каждый на зиму напаруе бочку квашеной капусты.

Майглавное, ож выберут ся булі, котрі ся на-раз посортувут на дрўблю, великі, и посадку. Поламлеме струча, полуцимем й поносиме на пўд, обы просыхало. Сяк пўрвеме й поносиме пасулю, обы схла. Пўжнемем быля та складеме в кладні. Поносиме вшиткі дыні й кабачкы. Наостанок помычеме бурак, пак го почи-стиме та складеме. Буде пак на ковпўт свиням.

У сїнокосы напаруеце читаво сїна худобі. Єдну часть повеземе домўв та змечеме до чуре, другу змечеме в оборогы вадь копиці. За сїном ся заладит отава. А даколи щы пўйдемем на лист, обы стелити пўд худобу. Но а кець є корова, та вже є й сметана, сыры, масло.

Дале пак, кой застудит, та зачнемем рїзати поросята. Варимем масть, рїжемем мясо, наби-ваеце пікниці й гуркы, будимем солонину.

Та сяк маеме вшиткі читаво мняса й інших своїх продуктів на зиму. И запасы каждый рӯк поповняеме фурт сяк.

Домашні продукти

Днешні русины што дале, тым май часто яли казати, ож держати худобу, садити – словом, ґаздовати – невыгодно. Май бӯльше челяди каже, ож нашто мавут держати корову – та тото ся молоко купит! Нашто садити булі, кедь ото вшитко коштує дуже дорого, а й так потӯм не вродят? Та ліпше си їх купити у бовті авадь на базарі. Што за йсе говорити, кедь уже дакому неуплатно держати свині? И сяк ся потихы стало, што сут у нас такі обшаря, де стайня пуста, у потачи кури не є, та не ож на полю, а й на дарабчикови землі пиля хыжі не орано.

А ци всьо мож так легко купити в бовті? Видит ми ся, ож нїт, бо тото неслабо вдарит по капчуку. Та зато ся держу того, ож у днешный час ліпше ґаздовати та мати своє. Проблем уже много выдпало, ґаздовати намного май легко, бо й до нас дӯйшла модернізація.

Кедь маєш свӯй керт, город, та вже будеш мати свіжу цибулю, редьку, окрӯп и всяку другу зеленину. У саду свої овочі: ягоди, сливы, дичкы, и так дале.

Из поля ся привезут булі, струча, дыні, бурак. Тоты булі буде й челядня їсти, и свиням буде ешто в токан. Струча ся посуче, а пак ся змеле. Дыні й бурак будут ся фурт худобі ресеровати, давати ся в помыі, токан... Того застане й до другої яри. Та мож казати, ож сякі кормы сьме настачили про г'аздўвство.

Сут кури – уже каждый день сут яйця, кой ся несут. Сяк ипен, кой сут и качкы аваць гускы. А дале іх зарізати, та вже мож скласти мясо в камеру аваць закласти, учинити тушонку.

Кедь на мясови є читаво жиру, г'аздыня го выдрізат и топит. Кой тот жир стає рідкый, розливат по баночках и кладе у холодильник аваць пўвницю. Пак веречи ложку в поливку, та буде мати дуже красны смак.

Датко держит пулькы, бо з них доброе діетичное мясо. Перепілкы ся цінят яйцьми, котрі дуже добре їсти дїтьом. Фазаны кохавут ради мяса.

А нашто держати свині, видав, не треба й писати. Доста є мяса, солонины, набе ся пікниця, гурка, натопит ся масть. Учинит ся шовдырь, шойт, наварят ся шкваркы, закладе ся тушонка.

Кой є корова, та вже є свое молоко. А кедь є молоко, та мож назбрати сметаны, учинити

сыр (будзок), набити масла. А кедь ся втелит, та за три місяці си мож выгодовати файное теля. Мнясо з нього дуже доброе и е го читаво.

Сяк накурто даву примір, кўлько продуктўв годно быти дома, кедь держати Ґаздўвство.

Квасна капуста

Уже знаеме, як ся наша челядь паруе на зиму, як робит великі запасы собі тай худобі. Назбираеме си ягўд, грибўв, пак їх закладеме вадь посушимо. Застачиме си овочі й зеленину, в осени выбереме булі, та видит ся, ож уже раз усьо. Айбо не так – видав, у каждўй хыжи на зиму квасиме капусту.

И выходит, ож гордўв красной, смачной, соленой капусты – вто еден из наших живўтських символўв. Давно на капусту хосновали деревяный гордўв, но теперь уже сут усякі, за сим ся не позират. А квасят тко кўлько хоче.

Треба наресеровати доста капусты, морквы, бураку, фурт додавати соли. Датко знае вже на самўй верьшанці покласти яблук. Пак файно закрыти й чекати, кой на ней прийде час.

И в зимі яка добра на столі! Мож ї навкремене, а мож давати в левеш авадь пасулю. Много чого з нев пак парувут Ґаздынї, бо многі ю люблят.

Шпор

Што так читаво в животі для нас є «рўдноє»? Отвіт на йсе звіданя не буде еднакый в ушитых наших реґіонах. Такими символами руснацького живота годні быти червеное вино авадь сливовиця з напйткўв. Кедь на даякўй гостині на столі не є хрїня, та вто тоды не гостина. Ткось не годен жити без кендеричаного хлїба, а ткось – без квашеной капусты. У дакотрых селах ся читаво честує гурка, а десь – токан из брынзов. Сут и села, што ся славлят вўвчарством, коханьом буволўв авадь иншой худобы. Иза, приміром, славит ся свойов лозов, Лисичово – водянов кузньов. И сяких примірув мож читаво наводити.

Шпор для мене є еден из символўв дїточых рокўв, еден из незамінных елементўв нашого руснацького живота. У каждого мусїв быти в хыжи, а в многих вўн є и днесь. Служит не лише для тепла в хыжи, но на ньому ґаздынї щи й варили їсти, ги на плиті. У блодері ся не раз пік хлїб авадь колачі. Видїв им, як ся сушат щўпкы ци пекло ся струча.

Но май ми ся затямили тай люблят дотеперь печені на шпорі булькы (крумплі). Тоты скыбочкы порїзанных бульок давали такый ароматный запах, што лиш си подумати, та

в моменті ся лле слина. А які вни добрі – ото вже словами не передати. У пўстный день ид тым скыбочкам давали олўй из цибульов тай квасну капусту. А инак сыра авадь урду, тай дарабчыкы солонины. Ися ся смакота чинила за пару минут, а руняти ся з нев мало што годно.

Май ми ся затямило выд давна: на дворї красна зима, ударили силні морозы, а я си сижу в теплўй хыжи, у шпорї шумит огонь, пораз трїскотят искринкы, а на таблах ся печут булькы. Красно, комфортно, смачно – ідеално!

Жити стало легко

Пораз за день ся треба читаво наробити. Даколи так, ож на другый день не бируеш устати. Сяк ся доста часто поносуеме на наш тяжкый живот, ож фурт треба жити в талантах тай губити читаво сил и здоровля.

Айбо світ иде уперед, а з тым прийшло й читаво комфорта. Лиш тяжко нам теперь довідіти, ож колись ся робили й оты роботы, што днесь їх за нас «поробит» техника. Не треба вже всяды мести тай выбивати ковры, бо на вто є пилосос. На цуря є машинка – а ши не так давно го мыли руками в ріці авадь у валилі, кедь было. А кедь май далеко зачати, та треба было сіяти конопні авадь лен, місяцями вырощовати, вбы пак из того в зимі вчинити ниткы, а пак цуря. А кўлько ся читаво пряло з вовны, а як давно ткали покровці... Теперь того не є. Ися работа теперь выдпала, бо мож купити в бовті, а до того йщи й біглязь.

Воду з колодзязя теперь мож пустити нараз через краник из безбашенкы, а краник многі мавут у стайни. Но тай за худобу – теперь не так тяжко пўйти та покосити, та зашорити ся з сїном. Давно на вто треба было тыждні, а теперь намного менше. И май легко го звезти домўв. Тяжко ковпотити, бо треба рано-вечўр

фурт быти в стайни. А давно щи маржину гнали на толоку.

Кой ярвованя, та дуже ся не наробиш. Булі ся скоро помечут та загребут, кендериця тай пасуля ся посіют «біціґлями» (сівалков). За день усьо посіано й посажено на городі. Копати булі стало май легше, бо копальов мож помнякшити. Тяжко май из браньом – айбо кедь руняти, та май легше, кой розрыє шорик копаля, ги кой треба было всьо брати руками.

А їсти варити тай печи хліб? Давно ся вшитко робило на шпорі. Тепер ся на шпорі зварит хыба токан свиням, а инше ся варит на ґазовуй авадь електричнуй плиті.

Ткось каже, ож давно люди были май здорові, айбо вто не так. Приміром, за Чехословакїі уровень смертности бив величезный. Народні методы не помагали, а челядь была смиренна – кедь ткось умер, та казали, ож так Бог дав, и нич не мож было зробити.

Величезна часть того, што ся робило руками, тепер изробит техника. Не задерь кажут старі, ож прожили выроблені роки. Айбо кажут, ож жити было не лиш тяжко, айбо й весело, тай челядь была май добра, не така, ги тепер. И вто правда. Жити стало май комфортно, айбо сесь проґрес нас веде в не дуже перспективнум пути. Як кажут, світ мудріє а пустіє.

Струча

И в зимі в нас сут таланты – не так читаво, айбо сут. Ясно, ож давно їх было май много, а теперь хыба посукати струча, полуштити пасулю, а пак навбирати буль на посадку. Но тай сут и инші дрўбні работы, котрі си каждый челядник за день найде сам.

Єдна з таких робўт – ото сукати струча. Давно кендеричані зернята были майцінні в каждўм обшарю, бо пік ся лише кендеричаный хлїб, а білый хыба на Великдень ци другі великі сята. Айбо розпишеме лиш усьо май за шором.

У яри, кой ся посадят булі, челядь зачинат сїяти кендерицю (инде кажут тенґериця, мелай). Кедь давно з тым треба было поталантовати, бо треба было вчинити ямки на зернята и всьо пак файно загребсти, днесь «біціґлями» (так челядь каже на сївалку) за єдну годину засїе ся читаво сотин. За тым, кой кендеричка файно зыйде, та треба і промыковати й пак копати. Дакотрі сорты треба копати пару раз. И кой ся файно взьме рости, бурян юй уже не страшный. Тоды майважна работа ся з нев раз кўнчат.

Паскудно, кой пак у літі прийдут великі тучі з вітром, бо не раз вітер повбалят ушитко

быля на полю. Десь містами ся не поламле, выпрямит ся й буде рости. Айбо даґде ся так поламле, што треба челяди йти та вже якоє є выжати гет, бо хўсна з нього бўльше не буде.

У файні, красні літні дны достигат струча, котрое так любиме варити тай їсти з сўльов. Датко го варит инак, за якимись рецептами, а датко пече на грани.

А в осени вже зачинаєме быля жати. Давно вычіковали май, обы было файное, сухое, но в днешный час, тко щи жне, та ипен на вто не позират, жнут го, вбы ся май скоро зашорити. Но є туй читаво роботы. Раз треба йти та поламати струча. Датко го луцит такой на місті, а тото струча ся пак збират у міхы. Є талант, кедь насажено в былю пару шорикўв пасулі. Треба ї такой убрывати, а убрывати ї доста некомфортно.

Дале ткось зачинат жати, а ткось збират быля та яже в снопы. Кой усьо готово, та зберут ся вшиткі снопы и повезут ся домўв. Пак дома, кедь быля сырое, та даґде го приперавут, ид даякўй стїні, обы си там прўсхло, а сухое складувут у кладні. Далє го ґаздынї берут та сїчут. Тоту сїчку з быля мішавут из муков та давут худобі.

Начинало ся й луцїня. Давно, тямлю, йсе была весела и інтересна робота. Луцили майчасто

Кладні.

увечері. Струча змітовали в єдного вороха, а піря в другога. Ото пак піря было худобі.

Из луціньом такой были вечўрки. Но теперь уже сякого не є. Датко пірьом заплітав струча, де мож, обы сохло. Но май бўльше полуцценоє струча сыпали на пўд. Оно пак лежит и сохне там до зимы.

У зимі пак челядь зачинат струча сукати. Май файное ся фурт выдбират на насїня, та суче ся повкреме, а инше всьо до вороха, та пак ся помеле на муку.

У сесь перїод ся луцїт и пасуля, а пак у кўнци зимы – на зачатку яри треба навбирати буль...

Зимні таланти

Першого децембра зачала ся зима. Уже в нас выпав сніг. Хоть невеликий, айбо вже вшиткі гранки, поля и людські обшаря вкрыли ся тонкым білым сніговым папланом. А за ним ся вже й кўнчили роботы по двору. До снігу, кедь ищи ся дашто у двўрцьови гребло, рїхтало ся по двору, а теперь до такой роботы ся вже не добереш. Хыба занести си дров до хыжі й пустити кури, вбы пасли, дзьовбали траву, де ся щи вбстала. И видит ся, ож уже нияких талантўв не є. Земля, дерева, хащі – ушитко выддыхат и чекат яри.

Айбо такі сьме, ож фурт си найдеме дашто, якый талант. Нараз туй вызират една з прикмет наших, карпатських русинўв, ож не годні сьме лиш так сидїти без дїла, мусит день прўйти в якўйсь роботї. Так ипен было давно. Челядь ся не припочивала, ай дїяла все то едно, то другое.

Зачну з того, ож у кождўм ґаздўвствї був ковпўт – незамінна робота, котра ся мусїла и мусит теперь робити каждый Божый день. Ковпўт рано тай увечерї, а в дакого, кой ся корова втелит, тай на полудне. Майчасто по Новўм роцї ся котили козы, ягнята, та треба было нарабляти з ними.

Русинськое обшаря, село Річка.

У зимі рїзали й поросята, тому щи в осени треба было напаровати папороти, вбы было чим палити. Айбо свини не было тўлько, ги теперь, а мнясо, пікниця, гурка были на великі сята, а не робочі дны. Мнясо солили й вішали на банты, на пўд, де ся будило выд дыму.

Люди в зимі йшли на дрыва авадь тыча, а пак на самотяжках (ручных саньох) тягли домўв. Вычіковали лиш морозну погоду, бо файно мож ити лиш тоды, кой ціпит. На тых самых самотяжках знали притягти домўв з кўсниці мало сїна, но май часто го возили на возах. Ѓазды и в сесю поругнали худобу в хашу. Ѓнали у зворины, бо там были чорницї, котрї уббивали выд снїгу, вбы маржина могла їх їсти.

Майчитаво роботы мали жоны. Треба было каждого дне и поковпотити, и їсти зварити, и хліба, кой треба, та спечи, а щи треба было ткати вадь терти конопні, тай ищи пряли з конопель тай вовны... За зимный час ся чинило цура, жўнськое и людськое. А вже пак по тому челядь видїла, котра ґаздыня читава, а котра нїт. Не треба забывати за пасулю и струча, з котрым треба было тоже поталантовати.

А щи ся треба было паровати на зимні сятки. Тоды мало быти всьо выхарено й зашорено. Час у роботі проходив скоро, та сяк и студена зима проходила, за котров ся зачиначо ярьованя.

Зима в русинськўй хыжи

Зима – ото не лише сятки й файна природа. У давнину зима несла й проблему, бо холоды были май великі и треба было ся грїти. Докы жоны ся занимали коноплями и ткали, люди фурт нарабляли з дрывами, вбы было тепло в хыжи.

Обычно в маленьких хыжках був лиш єден великый шпор, на якому варили їсти. Єден чоловік мўг спокўйно на ньому спати. Муровали їх давно з розумом, обы мож было легко хосновати. И так шпор давав тепло цїлўй родині. Айбо не лише родині...

Постелі нароком робили з великымі лабамі, вбы пўд ними былі ягнята й козята – ісе чиста правда! У хыжы былі г'азда з г'аздыньов, іх д'іти, могла быти й старшина... і вшитка мала худоба.

Ягнята, козята, кець было, і теля – усьо было в хыжы, бо у стайні бы ім было дуже студено. Жоны, што женут ся за евро-модов, лиш сй ісе представлявут, та падут у обморок!

Айбо робити было нішто – і люди, і худобина былі в єднўй хыжы. У стайні была май груба худоба: коровы, вўвці, ваць свині, котрі май могли выбировати холод. И сяк было до прихода яри, прихода теплоты.

Розказала ми была прабаба, ож як мати гойкала доньці, вбы скоро захарила пўд ягнятамі тай телятьом, бо пўп ходит «Во Йордана» сятити хыжі, та зараз поверне до них.

Обы щй десь найти сл'іды того сезонного сос'ідства, мож рушити в музей аваць выдпрошити стару этнографічну літэратуру з описамі русинських бывань. Но майліпше буде пўйти до галеріі тай поникати на даўный живўт за нашымі ст'інамі, як го задержав великый малярь Федор Манайло. Годні сьте й ныні видіти живі зв'ірята гр'іти ся в хыжы на його образах, напр. «Інтер'ер» (1960. роки), «В бабиній хаті» (1971).

Русинський промысел

Межи вшиткыми роботами зачав им писати за пўдузятникўв, дрўбных промысловцўв тай промысел Пўдкарпатя в часы Чехословакїї, а часто й Австро-Мадярщины. Из серїї робўт за Довжанський округ Марамороша выйшла пак доста хосенна й интересна книжка. Теперь, кой уже-м зачав май масштабно описовати каждый регион Вўтчизны, годен им изробити пару выводўв за русинський промысел.

Строго кажучи, русинського промысла, ги такого, не было. Быв промысел и промысловцї еврейський, нїмецький, мадярський на русинських територїях, и не бўльше. Веду до того, ож нашї руснакы у бїзнісовому дїлї майже не были занятї. Ушитко было в руках других народўв Пўдкарпатя. Дрўбнї промысловцї: чоботарї, шевцї, мнясникы и инші май часто были евреї. Великий промысел був у мадярўв и нїмцўв, а землевластникы были бароны, Малтїйський орден и так дале.

Но кедь и были русины-пўдузятникы, та чим ся занимали? За записами май читаво было остолашўв, тесарїов и будователўв. Датко ховав худобу на продаж, дакотрї люди мали млин. Были мнясникы, горнчарї, ковачї – айбо вже май рїдко. И лише єдиницїу вшиткўм краю

мали бовты аваць дашто продавали (наприклад, доган). Кедь уже говорити за бовты, та маймнога по селах было їх єврейських, де ся продавав усякый товар.

Но была една робота, у котрўй лиш дуже рїдко была занята нерусинка. По днешному акушеркы, а ги тоды казали, сїльські бабы были лише нашї жоны – но йсе ся каже ипен за села.

Но ци занимали ся дачим ищи нашї люди? Нараз повїм, ож айно. Чинило ся доста читаво усячиного, што было в хыжи аваць на обшарю. Ушитко ся в бовтах тай на пяцах не куповало. Чинили лўйтры, лавицї, столы, постелї и так дале. Люди ся змагали чинити бутор самї, айбо блюда и вшилияку судину куповали вже на пяцах. Даколи ся дашто купило выд циган – примїром, деревлянї ложки.

Чинило ся читаво серсамы на сїнокосы, земелнї и другї роботы: вилкы, граблї, держална (рукоятки), косы, мотыкы, бочки тай инше. Не треба забывати, ож ушитко цуря жоны чинили самї.

Послїднїй вывод такый, ож ота серсама, што чинили русины, хосновала ся на газдованя: ярьованя, сїнокўс, роботы на обшарю – словом, обы прожити. Пўдузятництвом, кедь руняти, занимало ся мало люди.

II. ДНЕСНОЄ ГАЗДОВАННЯ

1. Ярьованя

Помалы выдступат зима. День стае май великий, а значит, ож скоро бы нам читаво мати таланту. Зачне ся всьо з ярьованя.

Теперь ярюеме доста скоро – а вто е велика хыба. Бо кой посадиме, видит ся, ож тепло, та біды не е. Засадиме город, посіе ся пасуля, кендериця. А туй позираш – зась застудит, ударят приморозкы, и вшитко померзне.

Моя прабаба каже, ож давно ся садило в майках, а брало ся в куртках, а теперь навоборот. И правда, ліпше было посадити в теплоті, кой точно знаеши тай не боиш ся, ож буде студено. Айбо теперь ся челядь фурт пилуе. Скоро ся посадит, а вже ся в авґусті выбирават.

Ищи знаеме, ож на Юря ся давно робило. А ипен што ся робило, та вто ся орало вдовицям.

У полю

Вбирания. Докі ши студінь, у кўнци зимы – на зачатку яри, у пўвницях вбиравут булі (крумплі, рїпу). Треба навбирати красных, здоровых у даякі кошары ци ящикы, и позирати, вбы не попутати сорты. Ящикы з каждым фільом ся кладут навкреме. И треба позирати, вбы росли тай не поламали ся кольцятка.

Сортўв є читаво. Чув им уже за сибірські, лемацькі, червені, жовті, и так дале. Дїлят їх по сотинах – приміром, на шістьох сотинах посадят жовті, на трьох – червені, а на городі пару шорикўв и таких, и сяких. Люди так позиравут, обы ся каждого року на сотинах міняв сорт буль, авадь місто них была вже кендериця. Датко знає засівати дакотрі сотины через пять-сім рокўв, вбы земля выддыхнула. Місто них ся оре участок землі, де ся косило.

Но не лише треба буль навбирати. Треба й напаровати кендерицю тоту, што ся буде сїяти, тай пасулю. Файно, у теплі, треба сокотити щўпки дынь тай кабачкўв, насїня бурака тай иншой зеленины. Айбо майбўльше насїня ся купує в бовті.

Добрива. Обы земля май родида, та треба ї вдобряти. Перед ораньом челядь ся старат навозити гною на каждый участок, сотины.

Дуже добре, кедь гнґй графит у землю перед ораньом, ци вже фрезованьом, буде з нього файное добриво. Возят и мечут го у малї ворошки в осени авадь у яри, кому як парує. Перед ораньом в осени, фрезованьом у яри розтрясувут го ушливома. Старавут ся го розметати так, обы на цїлґм дарабі був удобренный ґрунт.

У яри тоже є робота з гнойом – згрїбати го до вороха на засїяних сотинах. В осени челядь везе та трясе гнґй на сотинах тай подакотрых участках сїнокоса, обы май трава росла. Гнґй ся впитат за зиму, а в яри ся пак згребе останок.

У садах ся згрїбат з-пґд приськґпґв, бо в осени многі ним убмітувут деревцята. Туй важно знати міру, бо гнґй пак годен «попечи» землю тай корїня, што вже недобре на родливґсть.

Датко ши выкачує й возит на сотини муст. Ото май роблят у не дуже горячу погоду.

Хоснувут ся й инші добрива. Приміром, у нас доста люблят фосфорно-калійні добрива – дрґбні ружові «зернятка». Ними сыплют, кой уже поямчено ци, як часто уже теперь, копальов ся вчинят шорикы. Мож сыпати перед тым авадь за тым, як пометанї булі – розлука гибы невелика, айбо лїпше сыпати, кой бульиши не є, бо так ходячи мож не лише позарывати шорикы, ай ищи поубламовати кольцятка на крумплях.

Ищи єдно добриво, котрого маєме доста – попїл. У каждому обшарю попїл из шпорўв, котлўв зсыпат ся в мїхы, и пак го мож давати на свіжу, пофрезовану землю. Ефект на урожай дає тоже файный. Посыпат ся ним ипен так, ги амїаком. Чим ся сотины пофрезувут перед сажїньом, датко знає нараз походити та посыпати попїлом. Добре го хосновати, бо червакы не їдят булі, де ним посїяно. Попїл ся хоснує й на засїяных травов сотинах тай на кўсницях (сінокосах). У полю ся сїє в яри, кой не є вітряной погоды. Часто го сївут и в зимі повер снїга, тоды ся пак файно впитує в землю. А на кўсницях, у яри, посыпавут ним там, де пўдла, негуста росте трава. Провїрено, ож ефект выд того є – но кедь чесно, ипен у гўрських частях не дуже великый.

Фрезованя. Дакотрї сотины ся лишавут неоранї, айбо фрезовати їх уже мусай. Не можеме лише поорати, бо убставут ся великі груды, а через зиму земля твердне, ги фундамент.

Тому кедь в осени ся оре, та у яри перед сажїньом челядь платит тракторїстови, вбы пофрезовав. Кўньми щи доднесь орят май високо в горах; у селах Боржавської долины того вже не є.

Перед фрезованьом ся йде трясти гнўй, кедь вўн є на сотинах. А пак ся значат межї, вбы тракторїст легко впознав участок – майчасто

Пофрезовані сотины.

приязвуват ряндку авадь кладут склянкы, инак ся забють два-три копачі з ряндами посеред участка.

По фрезованю треба акуратно заправити борозду тай межі – и всьо готово до сажіня. Кедь изорано увечері, та на другый день уже треба йти садити. Тому ся треба паровати – зобрати мотыкы, шпарґлю, тычкы, добрива, выдокласти ящикы з булями и вшитко инше.

Сажіня буль. Раненько, по ковпоту, треба ся ладити. Каждый ґазда напаруе вшитко щи сночи, вбы пак рано лиш усьо искласти. З пўвниці ся подавуват ящикы тай кошары з бульми, што ся пак посадят на участку. Родина ся

дорадит, де посадит який філь – наприклад, на сімох сотинах посадят «білу росу», на трьох «лемацькі», а останок ся засадит «червеними рапавками». Позиравут, обы ся не помішали ящикы тай не поламали ся кольца – по тых кольцятах мож упознати сорт.

Но спершу треба высадити копалю на кузов мотора вадь попикача (тракторця з кузовом). Айно, дүйшла й до нас техніка, модернізація. У долині Боржавы вже мало тко садит мотыками. Усьо на ся бере копаля, што дуже ублегшат роботу. Теперь ся пять сотин засадит за пару годин, а руками треба цілый день.

Пак ся высажувут ящикы, а дале треба выскладовати инше: мотыкы, відра, ковш, шпарґлю, чотыри малі тычкы. Йсе вшитко ся буде хосновати. И треба повісти, ож мотора на поле женут помалы – опять, обы всокотити кольцятка на булях.

Приходит ся на сотины й нараз ся по межах забють палі. Из єдного боку здолу ся заяже шпарґля и протягне ся уподовж до другого кунця. А пак такой помалы пуд тым мотузом прокопує ся межа. Сяк треба робити, вбы видіти, выдкі чинити шорикы. Ткось инший заправлят мотыков землю (кедь треба), а пак сіе попіл. За тым зачинавут чинити шорикы. Давно май, кой ся ямчило, робили їх напоперек, а копалями вже фурт уподовж. Тыми

шориками сїют добриво й зачинавут метати булі – не дослова, бо каждый ся старат класти бульо на 15-20 центїв єдну выд другої.

Кой ушитко готово, та копальов усьо ся такой заґрїбат. Треба за нев лише мало изверьхы поправити шоры. Не забываєме, ож треба в них потыкати щўпкы дынь, кабачкўв, вбы тоже росли. А пак напоследь, в зависимости выд того, яка земля тай як фрезовано, вызбирує ся каміня тай бурян. На дакотрому участку тото робити й не треба, бо такой нич не є, а даґде годно быти доста. И на сьому всьо. Лиш чекати пак, обы посходили й пак копати. Но тай надїяти ся, ож не вдарят приморозкы.

Сїяня кендериці, бурака тай пасулї. Кой ся посадят булі, та зачинаєме сїяти кендерицю. Недавно ся зачали читаво хосновати сївалкы, што дуже полегшує роботу з кендерицьов тай бураком. Давно было май тяжко – раз ся пофрезує, а пак ґазда возьме тайстру з кендерицьов, набере в жменю та засїє. Кликало ся сїянка, сїяна кендериця.

Уже май недавно, як ся зоре тай поволочит, та єдна жона ямчила, а друга жона ци дїтина метала по три-чотыри кендерицькы в ямку. Пак ся вты ямки красно заґрїбали грабльома. Файно ся выруньовало, вбы была руна земля. А теперь кой трактор пофрезує, та сїє ся сївалков. Рїдко ткось ищи зробит усьо руками.

ЯРЬОВАНЯ

Шорик буль из кольцачками.

Сівалка.

Як кендериця зыйде та копле ся, коло трьох-чотырьох такой ся забиват пасулина. Датко сївалков засїе цїлый шорик пасулї. Годнї го вчинити ручно, поямчити й веречи в каждую ямку по пять-сїм пасулин, а пак, кой прийде час, та потычит ся.

На городї

Єдно діло садити на полю, а инше – щи й на городї, на кертї, пиля хыжі. На городї, з правила, кедь и не всьо, айбо дашто ся й так май скоро посадит, ги на полю.

Город у каждого має инаку площу: десь годен быти пять-сїм сотин, а в дакого маленький дарабчик землі, кобы єдна сотина. Усьо зави-сит выд того, у якуй части села находит ся обшаря. Кедь у районї, де обшаря дуже густо єдно до другого, та й землі буде немного. Но а в кого ґаздўвство май искрайкы села, та вже инак, єґде ся май крянути. Сут обшаря, што ближї до поля, там и городаы май великі, даколи й дванадцять сотин.

Што ся садит май скоро? Май скорше ґаздыня посадит цибулю. Пиля ней ся посїе двояка редька: ружова тай біла. Повім, ож и цибуля є всяка, из сим теперь проблем не є. Часто мож увидїти білу цибулю, котра є гўрька, тай май солодку фіалову.

Садит ся якась часть участка бульми, аваць засіват ся кендерицьов – каждый рўк то єдно, то инше. Айбо два-три шорикы буль ся фурт посадят, обы си пак молодї усе выкопати в літї.

У маю, кой садят булі, сїе ся окрўп и петрушка. Поприґа й друга зеленина ся сїе на Сорок Сятых, айбо стебла поприґы, парадичок садят ся на зачатку мая. Капуста май скоро, в апрілю. Сут усякі сорты – приміром, поприґа ся садит червена (гўрька) тай червена й жовта (солодка).

Сївалков ся посїе бурак кормовый. Червений скорше май посїют руками, бо його ипен много сїют, так десь на єден шорик. На єдному дарабчику земли посадят ся кабачкы тай дыні. Щўпки з дынь тычут у шорикы з бульми, тому дынник є и в булях. Так роблят, кой ся посїе й кендериця, айбо дынник недобре мати в былою, бо буде го вбаляти.

Пасуля ся посадит у крайні шорикы з бульми, аваць засївут єден шорик окреме. Пасулї треба читаво, бо в літї ся їдят лопаткы.

2. Копаня

Посадило ся, поярвовало ся, слава Богу! Теперь ся лише чекат година, а пораз дрўбный дожджик, обы мало помочило, а пак была теплота. Тоды помалы булькы, кендериця, бурачок, дынник – ушитко буде сходити.

Май ся боит челядь у сесь час выд того, вбы зась не вдалили морозы, кой начне ся вже дашто вказовати на полю. А май біда, кой ся вже, приміром, булі покоплют, а вдарит мороз, та вшитко померзне. Треба пак чекати, коли ся вбновит «зелень», и наново копати. Но вшитко за шором...

Май скоро ся садят булі, тому логічно, ож они майперші посходят. У тот час, у середині мая, главна бесіда в руснацькой челяди йде за копаня, тай ци указали ся вже корчики. Період копаня дуже зависит выд погоды – так, ги каждая работа на земли. На сотинах на єдних шориках годні ся вказовати корчики, а на других нїт. Каждая файта буль инако прорастат, указує ся. Но коли ся вкажут ушиткі, тоды челядь иде на поле копати.

Копле ся акуратно, красно мотыками межи корчиками, вбы їх не дай Бог не порубати. Шорикы копальов чинят ся уподовж, тому єден шорик треба «гнати» довго. Даколи го ділят на половині. Сяк ся помалы копле, шорик за шориком.

Уже было сказано, ож челядь ся май боит, обы, кой уже покопано, та не вдарили морозы. Бо кедь буде студінь, та вшиткі корчики померзнут. Шкоду годен наробити й студений вітер. Тому, кедь булі насажені й пиля хыжі, а видко, ож мороз буде, та челядь даколи й огне на городі розокладовала, вбы тепло огне перебывало студінь та спасла ся хоть часть корчикўв. А кедь, не дай Бог, померзнут, та вже треба чекати, коли ся зась убновлят. Тоды пак ушитко ся перекопує заново.

Потому, кой булі покопані, начинавут файно рости дгорі. Корчики вже великі, файні. Тоды

Покопані тай пўдгорнуті булі.

їх треба йти зась копати, вбы їх не заглушив бурян, котрый росте май скоро, ги булі. Меж шориками ся мнягшит копальов, а мотыками ся файно убкопуе, вбы не было буряну. За тым, зась копальов, шорикы ся пўдгартавут, и на якыйсь час робота ся з ними кўнчат. Челядь пак лиш ходит поливати булі хімійов выд жукўв, бо инак изїдят ушитко, и не буде ниякого урожаю.

Кендериця ся вказуе май пўзно, а копати ї май тяжко. Подле файты ї треба копати два-три раз, а пак ищи промыковати тай убгрїбати. Є така, што й не треба ї убгрїбати, бо має файный, мўцный корїнь, кажут за ней малярська – а инша неубгреблена не буде.

Из маленьков кендерицьов ся вкаже й бурянець, тому треба акуратно скопати ушиток бурян. Тяжко копати, бо кендериці ся сіе читаво – обы прўйти єден шор, треба повно часу, сил а терпіня. Кендериця пак зась заросте буряном, зась і треба копати. Так ги з бульми, бурян росте май скоро, та кедь не копати кендерицю, та бурян ї вшитку заглушит. Ниякого урожаю тоды не треба такой и чекати. Зато ся копле пару раз подле файты. Усе ся позират, обы ся встигло покопати, докі бурян ищи малый, бо чим вўн май великий, тым май тяжко, и посїче ся мотыков такой и кендериця.

Уже тоды, кой кендериця файно пўдросте, окрїпне, мож ї буде в послїдній раз копати тай такой убгрїбати. Тямлю, давно май треба было тото робити ручно, што было тяжко. Быв шорик, а в єдному шорику читаво вже великой кендериці. Май пўдлу треба было вымыкати, а май файну лишити, по єдну мотыков убгрїбати. Тото занимало дуже читаво часу. На днешный час, кедь є дагде щи бурянець, та мотыков ся покопле, помыче ся за разом май пўдла кендериця, а пак копальов ся походит меж шорикы, и так ся вшитка попўдгрїбат.

Так само ся копле **бурак**. Є вўн маленький и доста слабый, тому кедь нараз ся не покопле, та хўсна пак из нього не буде. И зась, тўлько раз ся буде копати, кўлько треба, вбы го не глушили буряны. Процес сесь читаво

довгий, тому бурака не садят читаво, бо треба го копати щи май много раз, ги кендерицю. Но кой уже пўдросте, та красно ся пўдгорне – так ся робота з ним и кўнчат. Лиш пак чекати осінь, кой выросте.

Ищи йдут на сотины, та рвут листя з бурака, котрое сїчут свиням. Айбо треба повісти, ож без того листя бурак выросте слабый, та старали ся не рвати читаво, хыба по пару листкўв.

Кой ся вказує пасуля, та файно ї убкоплют, и повезут тыча на поле, вбы потычити. Тычити мусай, кедь пасуля насажена в шориках из бульми – майчасто в крайных шориках, из єдного боку тай из другого.

Выдкы ся бере тыча? Майчасто у зимный час ходят у хащу та заготовлявут. На того треба файное, потовстілоє ліщаня. Треба нарубати хоть сто тычок, обы пак было доста на пасулю. Тычки мавут быти довгі а тонкі. Пак їх дома издолў треба каждую убтесати, заострити.

На сотинах, де сут корчі з пасульов, колом ся чинят рупкы, и туды ся забивавут тычки. Треба позирати, вбы тычка была близько д пасули, обы пасуля ся могла файно по нїй вити. Но а дале роботы з пасульов не буде – за єдным ся разом убгребе з бульми тай усьо. Треба буде лиш пак позирати, вбы ся файно вила на тычці, а инак роботы вже до осени не буде.

Погороднина.

Пасулю садят и в кендерици, лиш там уже не треба тыча – місто тычки пасули буде быля, по якому ипен так ся буде вити. Пасуля на кендерици не є така красна, ги на тычках, бо там ся приглушує, не доста їй сонця.

Пасулю пак не кывавут до осени, работы з нев не є, айбо датко щи убрыват лопатки – тото вже в літі, кой ся пасуля наяже по вшиткых тычках ци былю. Лопатки убрывавут у кошары, пак из них варят левеш тай закладувут на зиму.

А што ся діє на городі? Руснацькі жоны там кельтувут дуже читаво свого часу, бо читаво їм там треба полоти. Якоїсь хытрої работы там не є, лише промыковати бурян у цибули,

редьці тай иншій зеленині, не давати погороднині зарастати. На селі ся буде продавати всяка зеленина на сажіня: парадичкы, капуста, поприґа и инше. Там ся вже купує кўлько треба, а пак ся садит на городі. Кой пўдросте, та треба побити напаровані палі, та попўдьязовати парадичкы тай поприґу. На огўркы ся робит огўрчник, и фурт ся вшитко держит у порядку. Тоды є з погороднины хосен.

Дуже добре, коли недалеко выд города є потўк, выдкі мож провести шланґ и каждый вечўр поливати погороднину. Инак мусай носити воду у відрі. Кой ударит лїтна жара, та земля стає така, ги бетон – погороднина ся не вбыйде без поливаня.

3. СІНОКОСЫ

Сятили бы ся наші сїнокосы! Зазвідайте хоть кого, ож якый талант за рўк майтяжкый – ачей каждый повість, ож сїнокосы. Чекают ся година, вбы файно сохло, та йде ся косити. Даколи ся косит тай сушит у таку горяч, што в холодї нічим дыхати. Айбо робота йде. Пўдло, кедь зачне ся бурмасити, а сїна натрясли читаво. Тоды вишиткі бігом хапати го, збирати в пласты, та вкрывати. Даколи мало погримит та прўйде. Лиш кой прийде буря, прилле сїно, та най Бог заваруе!

Тяжкі сїнокосы, айбо ци годні ся зруняти з тыми, што были в минувшинї? Ни҃да шуга! Шци не є Иванделя, а мы вже по кўсницях. Косиме, сушиме, мечеме сїно в оборога вадь копицю. Дашто дома змечеме до чуре тай на стайню. Кедь дасть Бўг годину, за тыждень тяжкої работы ся заладиме.

А давно? Зачинали перед Иля, авадь уже по Илю. Косили ручно, доста ся треба было з косов намахати. Много ся держало худобы, та мусай было читаво косити. При совїтах треба было напаровати з єдної кўсницї три копиці: дві в колгосп, а єдну собі. Та онь тоды были сїнокосы! Нынї ся так много не накошує, кўсницї намного май малї. Айбо лишила ся матар҃а, процес работы и много иншого.

На полю

Так ся стало, ож у руснакѹв сїнокосы теперь ся зачинавут май скоро. Годнї ся зачати онь у яри, зависит усьо выд погоды. Кедь красно задож-джит, тоды трава по полю дуже скоро выгучит идгорї. Треба пак ї встигнути покосити, кой ищи молода, бо як устарїе, та не буде така красна.

На полю челядь не так давно яла косити. За послїднїй час дуже много сотин позасївали, а давно тяжко было выздрїти даґде дарабчик землі на полю, де бы росла трава. Повім, ож и по берегах, выще села, орали тай садили, не ож на поли засївати. Теперь позираш даґде з гранкы та чудуеш ся – усьо ся поле зеленїе! Десь-не-десь дарабчыкы ораної землі. Дако мае на полю тўлько засїяных сотин, што й не треба їм кўсницю, бо там си сїна напарувут доста. И вто є правда. Сїно, пак отава – ото вже читаво. Кедь позирати, ож корѹв уже мало, та з сїном теперь проблем не є. Пўйдеш на поле, скошиш, высушиш, пак прийде час на кўсницю, и буде чурь повный. Даже кой рўк дуже горячый, и так ся штось напаруе.

Косити в полю, на сотинах челядь зачинат выд мая – годно ся посунути на тыждень зависимо выд погоды. Главный ґанч сього кошїня в тому, ож сотины не сут у челяди всї при воросї, ай

розметані. Пять сотин годно быти на єднуй части поля, сїм на другуй, три на третуй – сяк ся ходит и косит за шором. Но скосити щи такое, мож ся мирити. Май паскудно ходити д покошенуй траві та сушити ї. Докі, приміром, збереш у єдному містови, пак у другому, та зайдеш у потемок. Бо єдні сотини часто сут доста далеко выд других. Та сяк мусай бігати. Докі на каждых ся сотинах потрясут пласты, та вже треба вбертати.

Трава туй росте груба, стебельовата. Тому не дуже їй добрый постоянный дождж, бо перерастат. Ґазды позиравут, обы йти косити тоды, кой трава щи файна, молода. Буде з ней тоды файное сїно, котрое буде любити худоба. Айбо не вганеш, тай погоду не зопреш – не фурт ся вдає, ги ся планує. Тому сїно з поля датко має файное, а датко не дуже.

Косят ї раненько, захолода, авадь увечері. Мало де увидиш, обы датко теперь косив косов. Годно быти хыба мало, на єдну верету корові зеленого, не бўльше. Сесю роботу теперь роблят косїлки. Туй треба майменше двох – єден косит косїлков, а другый выдгартат грабльома траву. Кедь не выдгартати, та тоды не мож буде увидіти, де нескошена трава, буде ся вбставати, путати ся на косу. Сяк ся помалы косит, а кой уже готово, та треба порозтрясовати траву там, де ся збила у валкы. Розтрясує ся, бо збита у вороха не буде просыхати.

СІНОКОСЫ

Пласты тай сіно на поля.

Зависимо выд погоды, сушит ся на полю два-три дны. Кедь задожджит, та тото вже велика хыба. Не факт, ож из того сіна пак дашто буде. Выд мокроты зачинат дуже парити ся й гнити. Покошену траву вбертавут вилкома вадь ушливома, раз ци двычі, як виходит. Пак увечерї ся йде збирати в пласты. На пятьох сотинах нагрїбат ся маймало сім файных пластув. Ушливома ся складе, грабльома ся файно пригребе, тай готово! Айбо тото ся лиш видит, ож легко. Ушитка робота їсть выд челядня силы тай час.

Другого дне, кой спаде роса, та йде ся трясти. Май добрі на трясїня ушливы, бо вни мўцні. Трясти треба нашироко, старати ся, вбы не было дуже густо, бо инак слабо буде схнути. Розтрясут ся пласты, и мож ити на другї сотины трясти. Обы было май скоро, та ділят ся. Ткось иде на єдны, ткось на другі. Иншак тяжко встигнути всяды потрясти.

До полудне, десь у 11 годин треба вже вбертати. Позират ся за сонцьом – не треба перевертати сіно на тот бўк, де тїнь паде. Убертат ся помалы. Кой треба, та пўдтрясує ся, вбы не было сіно дуже д земли прибитое. Позират ся, вбы ся не лишило притряшеное невбернутое сіно. У дві години зась ся йде вбертати. Но тото всьо зависит выд часу, ци має го челядня, ци нїт. А пак увечерї, докі щи не зайде сонце, не впаде роса, йде ся назад збирати в пласты.

Кедь сіно высохло, та пласты грузят на мотора й везут домўв, кедь не досухое, сушат го на другый день.

И сяк ся робота робит доті, докі г'азды не видят, ож сіно вже файное, сухое, и мож го везти домўв. Обы го не пересушити, тоже треба позирати. Даколи доста того, вбы го рано мало роздрылити, через годину вбернути, и на полудне мож ити помалы збирати й везти го гет.

На кўсницях

Кошіня на полю мож назвати розминков ци репетиційов перед сінокосами на кўсницях. Туй уже треба поробити серйозно. У днешный час, при файнўй погодї, сінокосы занимавут мало бўльше, ги тыждень. А кедь дождж, тоды годні ся затыгнути до двох тыжднїов.

Спершу треба ми розписати, які сут у челяди кўсниці, што там є. Кўсниці сут по гранках тай у ріці (у долині). На долині кўсниці руні, дагде спохові, айбо без берегўв. Пиля них тече ріка авадь потўк. Ото файні коцкы, бо мож си на них пўйти й на біцігльох та без біды косити. Файно на них, удатно. Межа ся позначат городинов авадь деревами. По крайках часто ростут хамники з файнов буковов хащов. На кўсницях ростут вўльхы, май рїдко ліщаня.

Даґде ся стрічавут березы, айбо ґазды не хотят мати в ся на земли березы, бо пўд ними не хоче рости трава, а пўд вўльхами файна росте.

Сут кўсниці и по гранках – давно таких было бўльше, айбо теперь такой ушиткі лишєні й позарастали. Рельєф ся рўзнит – сут у берегах, на споховому, даґде на выдноснўй рунині. Всяды, кроме жолобка, де ся сушит сїно, по кўсници насажені вўльхы. На тых коцках, што ближе д селови, насажені сады. За площов кўсниці всякі, выд невеликої заґороды до доста великого дараба в пару гектарўв.

Што має быти на каждўй кўсници? Дєсь у холодку мусит быти вацок, де челядня може ся розложити, выддыхнути, напаровати ся до роботы. Там си мож накласти вґне, зварити си їдїня. Має быти стўл из лавицями, а пиля них колиба. Давно по колибах и ночовали, айбо теперь ся в них хыба держит якась серсама на сїнокосы, выскладована матарґа.

На дакотрых кўсницях были тай сут деревлянні хыжчины, де челядь знала перебыти з худобов цілі сїнокосы. Было там ушитко, што треба для комфорта. Даґде ся стрічавут ваґончыкы, у котрі ся накладут постелі, столы й иншьй бутор, де си тоже мож супокўйно ночовати.

Из кўсниць ушитко ся сїно домўв не везло. На нього ґазды паровали оборўг, а май рїдко

СІНОКОСЫ

Сіновал.

Оборўг.

сїновал. Там ставало дуже читаво сїна, тай не мокло так, ги в копицях. Тому хосенно было мати оборогы там, де ся косило. Челядь приказує, ож пораз ся на горї, на оборогах ночовало, кедь треба ся было вбстати, а колибы не было.

Парованя до сїнокўс. Сїнокосы – процес довгый, до нього ся челядь парує. Теперь ся зашориме за тыждень, та видит ся, ож довго, а щи не так давно ся косило вручну. Обы ся зашорити з сїном, треба было місяць. Де кўсницї ближе д селови вадь у рїці, там ся йде косити щи до Иванделя, а де май у гранках – там по Иванделю.

Дома треба скласти вшитку матарґу, вбы нич не забыти. У склянки, битон (велику канту), набират ся вода, котрої треба мати доста, кедь близько не є зворины вадь кырницї. Позират ся, ци робит косїлка, бо кедь ся скажит при кошїню, та буде дуже паскудно. Ушитко ся накладе на мотора, вбы ся вывезло на кўсницю. Туборўв тоды дуже читаво – выд їдїня до кльонок, цуря, и всього иншого.

Матарґа – обща назва вшитких інструментўв, котрї ся хоснуют при сїнокосах. Роблят ся вшиткї вручну. Матарґа ся складат из косўв, грабель, вил, вилок тай ушливўв. Ищи сут двї довгї ноші, на котрых ся носит пластя. Кой пак ся натерьхат мотор сїном, та треба пауз тай

важіль. Важільом ся придавит пауз, котрый сам буде давити сіно в кузові.

Докі вшиткі дома талантувут и парувут ся до кошнія, ткось иде ся паровати на коцку. Треба ся прокосити до вацка, хыжчины, наладити місто на мотор. Газда пак за тым косит, убкошуе дерева, што стоят у межи, тай там, де тяжко покосити косілков.

Другого дне ся выходит косити. Добре, кой уже вшитко напаровано, бо тоды си челядь сяде на вацкови, припочине й бере ся до работы – не треба ся прокошовати й робити иншу дрўбну работу, што згубит дуже читаво часу. Ипен так, ги на полю, двое йдут косити. Єден косит косілков, а другый выдгартат траву. Инші, закі ся косит, ищи работы великої не мавут, хыба харят коло вацка. Кой ся май читаво накосит, берут вилкы та йдут пўдтрясовати валкы травы. Косити туй треба дуже читаво, айбо косілков ся много вкосит, кедь файно робит. Сяк люди покосят, мало припочинут, и зась до работы. Та до полудне полўй уже великый, а щи до вечера є час косити. У кого май малі кўсниці, та за день годні вшитко змолотити.

Айбо читаво ся не накошуе, бо не знати, яка щи погода буде, годна ся раз-два поміняти. Майвелика журба в сінокосы – не як сіно посушити, а кобы лише не было тучі, та не треба буде всьо наскоро хапати. Не дай Бог,

обы приляло, бо такое сїно пак хыба палити. Давно наша челядь так знала фіґльовати за частї тучї в час сїнокосўв. Апостол Петро зазвідав Господа, де най паде дождж. Христос му выдповів: «Там, де просят!» Айбо Петро не дочув и причуло му ся: «Там, де косят». Сяк теперь фурт из неба то лиш пужат, то даколи красно улле дождж. Тоды гия немало ся набїгати, изобрати всьо в пласты вадь кагаты, тай што мож укрити. И доста пўдло, кой дождж прилле лише скошену траву, бо пак не мож выдорвати полўй. Щи й теперь, тко йде з косов, та кажут му: «Идеш косити, та нарвеш дождж». Сяк на всякі трафунки наш нарўд мав «поясненя».

Процес сїнокосўв. Кўсниця ся дїлит на условнї дарабы, де за шором ся буде косити й сушити сїно. Скошену траву увечерї зачинавут згрїбати та складовати в пласты. Зависимо выд площы полою буде ся мїняти число складеных пластўв. Кедь є час, та трава ся спершу згрїбат у валкы, бо так ся май скоро складут пласты. Ото вже як парує, айбо в пласты мусит быти погреблено. Байлувут згрїбати и в кагата, айбо вто вже з сїном, бо травы спершу не є читаво у воросї.

Рано, кой спаде роса, та трясут ся пласты. Файно ся позират тай пытат паллаґ, ци не є на ньому росы, бо инак годен сїнови выддати. Лиш коли уже не є набїзўвне росы, тоды ся

Земля в скошеній траві – полїй.

зачинат робота. Пласты ся трясут на руинї, авадь на жолобі – выдносно великому за площов місті без дерев. Там стає читаво сїна й не паде на нього тїнь, тому годно файно схнути. Пласты за жолобком доношувут ся на ношах. Дві ноші забивавут ся пїд пласт. Єден чоловік стає спереду, другий иззаду, берут за них и несут, де треба. Пак путь за тими пластами треба пригрїбати. Майчасто ся так робит, ож єдны носят пласты, а другі їх красно розтрясуют ушливома. Позират ся, вбы не было дуже густо, бо не буде файно схнути.

За тым си мож ити припочити тай помалы косити в другому містови. Так ся получают, ож другого дне є вже й сїно сушити, котрое

пак треба вшитко зобрати тай полўй за тым гребсти в пластя. Сяк ся робота затягне онь до потемку.

Сїно треба вбернути хоть двычі, тому довго ся пиля вацка не посидит, треба рушати. Берут ся вилкы и вбертат ся таким само методом, што й на полю. Туй ся вбертат май легко, бо шуга не є такое грубое, ги на полю. Што ся згребло у валкы, тоже вбертавут, бо так буде май доходити. Сяк треба вбертати то едно, то другое. Ушитко ся робит пилувучи, бо котрое вже дўйшло, треба зношовати та метати в оборога вадь терьхати на машину, а котрое посырое, складае ся в пластя.

Тото сїно, што треба в оборўг, спершу збиравут у пласты, а пак їх носят ид оборогови. Там еден чоловік мече сїно з пластўв на оборўг, а другый на оборозі файно розокладуе. Кедь ґаздўм ся видит, ож сїно щи не дўйшло, такой на оборозі посыпавут сўльов, тоды му хыбы не буде. Там, де было сїно, треба пригрїбати, што ся нагрїбат, пўдношовати, и зась ся з того зробит пластя. Тото всьо сїно мае ся зметати в оборога, а пак ся пўйде збирати у пластя недавно кошеное. Бо кедь на зеленое впаде роса, не буде такої біды, ги на сухому сїні. Тому роботу треба робити лише в сякому порядку.

Кедь челядь хоче везти сїно домўв, робит ся инак. На тому містови, де схне сїно, позиравут,

Пласты.

де буде майліпше покласти машину. Пак сіно ся згрібат, складуе ся в пласты, и зношуе ся в два великі кагаты. Кагаты ся кладут еден напротив другого так, обы ся mezi ними вділа машина. Далє вже каждый має роботу. Єден чоловік вымітує сіно на кузов, а другый терьхат. Пласты ся складувут и доношувут ся д машинї, пак тото ся файно пригребе, и убстає ся лише выметати всьо на мотора.

Кой ушитко сіно на машинї, тоды великими граблями убгрібат ся з каждого боку, вбы не стырчало, а пак ся подає пауз, котрый ся яже ланцами. Обы го придавити д сіну, та треба важіль. За важіль годна послужити береза. Важіль придавлює пауз, а пауз – сіно. Тоды

вже мож спокўйно везти сїно домўв, айбо раз-
двычі стати перевірити ланцы.

Дома пак го треба розгружати. Спершу ся здойме пауз, а пак мож помалы сїно змітовати. Нараз ся всьо до чуре не змече, а треба го горї на стайню. Тоды єден лізе на мотора, выдты змітує сїно на землю. Другый бере навилок и через чурь мече на стайню. На стайни тоже треба двох – єден буде перемітовати другому в конець сїно, де оно ся вже файно до верха розокладує. Дуже ся челядь радує, кой сїно погреблено у пластах, айбо май читаво ся радує тоды, кой ушитко є на стайни тай учури. Ищи до того читаво го є у оборогови. Усі тоды дуже довольні, знаву по собі.

Отава

Давно отаву не косили. Тых, тко був годен ото робити, были єдиниці. На полю ся всяды орало тай не косило, а на кўсницях треба было накошовати дві копиці в колгосп, а єдну собі. Косило ся руками, што занимало дуже много часу. Было так, ож уже треба булі брати, а щи ся з сїном не заладили. У кого было зашорено на кўсници, та туды гнали калгознї вўвці. Докі там были, челядня не мало ниякое право.

Теперь майбўльше отавы накошувут на полю. При файнўй погодї росте доста скоро. Кой

СІНОКОСЫ

Валкы сiна пiля оборога.

Конецъ теръханя.

задожджит, та скоро выгучит. Отава намного ліпша выд той травы, што ся косила перва, айбо доста курта. Сяк є на тых кўсницях, што май ближе села, тай там, де є близько вода. У май гўрських кўсницях отава росте хыба при файнўй погодї на май родючих мїстах. Там ся мусит косити дарабчыками – дарабчик пиля хамничка, дарабчик пиля оборога. Уся ся кўсниця не косит. Сушит ся отава еднако, як на полю, так и в хашах, айбо процес ся вже буде рўзнити выд сушіня сїна.

Отава ся косит так само, ги трава на сїно, лиш теперь ї намного май легко косити, тай май легко выдгартати. Скошенўй травї дадут покўй, обы прўвяла выд сонця. Кой высыхат, чинит ся ї дуже мало, тому треба йти, та згрїбати ї май до вороха, майчасто з єдного боку сотин тай из другого на середину. На кўсницях ї згрїбавут у валкы. Сяк ся отава за єдным разом и повбертат.

Пак увечерї отава ся помалы збират у маленькі пласткы вадь кагатику, бо єї ся чинит немного. Из семи сотин буде дас десять маленьких пластўв сыряка, айбо сухої отавы кобы пак было хоть чотыри великі. На другўй день, кой спаде роса, треба трясти пласты. Айбо трясе ся вже руками, бо ушливома вадь вилками паскудно ся бере, бо дуже дрўбна. Пак на полудне йдут ї вбертати, но не вилкома, ай грабльома, бо вилкома зась не буде ся брати, а

СІНОКОСЫ

Валок отавы.

Пласты отавы на полю.

грабльома ся мало переверне. Сяк ся увечері зась збере в пласты. Сушит ся доті, закі не буде суха. При годині за пўвтретя дны бы дўйшла.

Треба повісти, ож отаві треба май читаво добагати, май файно, рядно сушити, айбо й худоба ї май любить їсти. Кой грузят на мотора, та не місят так, ги сіно, лиш файно у кузові вадь лафеті розокладувут. Дома, у чурьови вадь на стайни, на отаву є окремое місто, де ушитку змітувут, обы не приметати сіно, котрое дає ся худобі каждый день.

Отава ся на полю косит, кедь дожджит, айбо є й година, зас три-чотыри раз на рўк. На кўсницях, пиля воды и близь села тоже сяк. Но а на тых коцах, што сут далеко май у гранках, кобы хоть єден раз.

4. Браня

Давно словом «хліб» руснакы называли вишиткі продукты, овочі, зеленину – усьо, што си наґаздо-вали выд яри до осени. Хочеме мати хліб на зиму, та треба в осени усьо напаровати. Брати булі (крумплі) – основа сеї роботи, бо з них ся й жиє. Кедь файно вродят булі, знає ся, ож у зимі будеме сыті тай из єного ся буде варити токан худобі.

Нынї булі ся берут легко, бо копальов ся розрыє шорик, та лиш ся їх нам убстає помалы збирати у відра. Айбо сякое полегшеня настало недавно. Тямлю, як ся брали щи давным методом, ручно. Из шорика си выкопати, булі вызбирати, по коша-рах-відрах їх розметати, и сяк цілый день. Сотин насажєных было доста, тай зачинав ся сезон май пўзно. Теперь челядь хоче чим май скорше їх ся зне-быти. Фурт ся пилуєме.

Браня – основна часть «забирания» з поля. Выберут ся булі, дале ся зачне ламаня, треба буде жати, пасулю убрывати, и робити щи читаво иншой работы. Туй прочитаєте, як ся тото вишитко дїє.

Булї

Стара челядь каже, ож браня ся починало пўзно. Айбо теперь усї в пилованю, тому датко вже посеред авґуста зачне косити бурян, обы выбрати булї. Инак усї ся рушавут у кўнци авґуста.

Перед тым, як зачати з браньом, треба рано вадь увечерї (захолода) йти на сотины косити бурян. Майчитаво люди косит ручно, косами. Прийдут, зайдут си з єдного боку, та помалы косят до другого. Тяжко, бо файно треба выкосити межи шорикы. А бурян є всякый. Даґде го дуже мало – нать тай даґде повитиця – айбо є й такый бурянице, верьх челядня! Щи й з лободов. Тому кошїня годно быти тяжкоє зависимо выд буряну. Провбує челядь косити й косїлками, за тым само методом, што й траву. Лиш косит ся тяжко, тай выдгартати треба вже не грабльома, ай ушливома.

Но покосити – тото лиш єдно. У дакого такой у булях є дынник. Тоды, коли ся докосит до дынї, треба ї акуратно вырвати та понести в єдного вороха. Кедь дынь много, та на йсе пўйде цїлый день. Докї дынї пўрвати, покосити бурян, та день изыйде. А щи дома їх треба розгрузити, файно выскладовати, обы ся не побили, бо зачинавут дуже гнити. Бере ся й мало буряну на мотора, бо давут го коровї.

Кедь дынь мало, та змітувуть ся до вороха, а забиравуть ся ведно з бульми.

Дома ся треба напаровати до браня: наладити міхы, кошары, відра, мотузкы, мотыкы. Поникати, ци робит копаля. Наварити на сесь день їсти, бо буде таланту до вечера. Усьо має быти напаровано, вбы пак мож было робити. Брати ся йде чим май рано, бо захолода май легко збирати.

Чим ся приходит на сотины, нараз ся з мотора знимат матарґа, ушливома у ворохы ся збират бурян, пригрїбавут ся шорикы. Тоды вже мож заводити копалю й зачати рыти шорикы. Рыє ся почерез шорик, бо инак бы вшиткі булі попримітовало глинов. Каждый челядник рыє по шорикови, а кой ся шорик вызбирує, тоды ся впят розрыє. Треба щи позирати, ож из яков файтов буль розрыв ся шорик, обы їх не перемішати, не зметати ведно.

Кой шорикы розрыті, тоды ся вже мож брати збирати булі. Збиравуть авадь усьо до вороха, у еден кошар, авадь ділят на дрўблю, посадку, тай великі – тоды ся берут три окремі кошары вадь відра. Кой ся назбирувуть у кошарови, та сыплют їх у міхы. Сяк помалы ся робит цілый день, хыба си мож мало припочити на полудне. Повні міхы ся складавуть до вороха, обы ся зверьхы наклало їдїня. Такой за тым «столом» ся й заїсть.

БРАНЯ

Розриті шорикы.

На сотинах.

Увечерї ся треба збирати. Яжут ся міхы, значат ся, обы знати, який сорт. А пак помалы всьо треба складовати на мотора. Копалю, міхы, матарґу, дынї, тай пару навилкӯв буряну корові. Дома ся посадка сыпле на кльонкы, вбы прӯсхла. Пак ся перебираат и сыпле в пӯвницю, де є налаженое місто. Тко булі не дїлит, ай збираат до вороха, тот їх дома высыпат из міхӯв та перебираат.

Быля

Кой ся выберут булі, треба пак помалы йти ламати. Уже не треба дочіковати, вбы быля «достигло», бо в днешный час го жнут лиш единиці. Тому выберут ся булі, тай такой иде ся в поле ламати. Там уже тко як хоче – датко струча ламле, та за єдным разом такой луцит, а датко лиш ламле, а луцит пак дома. Стає ся на зачатку сотины, заходит ся три шорикы ци бӯльше и ламле ся. Треба позирати, вбы не попролишовати. Ламлют у кошары й такой сыплют у міхы, авадь змітуют у ворошкы, а вызбирувут, кой усьо вже готово. Кедь у былю сут дынї, за єдным ся разом пӯрвут та заберут.

Тко луцит дома, тот выскладує на дворї міхы, повысыпат струча, и почне роботу. Высыпле ся чим май бӯльше струча, вбы просыхало – айбо тӯлько, вбы ся встигло й полуцити. Піря ся выдрыват и змітує до вороха. Пак го зберут

и у вереті понесут до чуре. При ковпоті давут корові. Струча ся зась збере в міхы, а пак ся высыпле на поді, обы схло до зимы, до суканя.

Кому треба быля, тот по ламаню йде го жати. Выжне ся тўлько, вбы было на снўп, пак ся кладе у ворошка и яже. Ділят ся так: еден жне, другый яже. Снопы змітуют у великі ворохы, а пак везут домўв. Зась нагадаву, ож кедь быля посырое, та припиравут го на обшарю на стїны хыжі, а кой видят, ож уже точно сухое, лиш тоды го складувут у кладні. Спершу го на драбаню (закопанўй убтятўй вўльсі) складовали издолў, чинили каландяк (закрученый снўп), а за тым вішали изгоры. Так ся чинят кладні.

Кедь быля не треба, та де го діти? Тоды го по ламаню не кывавут, а заказувут трактористўв,

обы го пересікли. Кедь ся видит, ож того ся быля не приоре, тоды го йдут згрїбати та палити гет. А ткость пўйде на сотины, выжне быля, змече го у ворохы та спалит.

Тко жне быля, мусит ищи йти прикоповати быляницю, што ся за тым лишит – она ся файно не переоруе. Робит ся того в осени вадь у яри, кедь ся не встигне.

Пасуля й бурак

Кедь пасуля на сотинах, перед браньом буль треба йти на поле, вбы ї пўрвати гет. Авадь робит ся инак: прийде ся, помыче ся вшитко тыча, и повезе ся домўв. А пакуже дома з тычок убрывавут пасулю. Кедь пасуля в былю, та тоже ї йдут убрывати перед тым, як жати. Но челядь так робит, ож кой иде ламати, та за єдным разом пўрве пасулю. Рве ся в кошар, а пак ся сыпле в міхы. Міхы ся пак несут на пўд та вішавут ся до зимы. Датко высыпле пасулю на подї, вбы схла. Тко як хоче тай тко як годен.

Кедь челядь ся пилуе вшитко поробити, та з бураком ци рїпов ся не пилуе – бурак росте щи в септембрї, шкода го мыкати. Час на нього приходит пак у октовбрї. Заходит си челядь по пару шорикўв й зачинат мыкати. Вымкне, почистит выд глины, мече у вороха – и сяк до кўнця сотин. Датко такой притинат листя,

датко го притинат дома. Дале бурак ся змече з ворохѹв в кузова, тай мож го везти домѹв.

Дома бурак змітовали до вороха пиля пѹвниці. Там го убрїзали выд листя, перебирали, пак складовали в пѹвницю. Окреме складовали побитый, обы нараз зачати ресеровати худобі.

Забирания

«Ци забрали съте ся з поля? – Нет, щи бы йти та бурян палити». «Забирания» в нашої челяди – не лише vybrати булі, ай щи захарити на сотинах. По браню люди щи не раз приходят на сотины.

Майпервое треба попалити тот бурян, котрый ся вбстав, бо вшиткый ся домѹв не забират. Раз го треба вбернути, обы просох. Лиш пак го зберут у пласты й попалят. Дале челядь иде й красно загрїбат ушиткі сотины. Де є читаво камене, та вызбируе у відро, сыпле на путь. Старавут ся, вбы на сотинах было «чисто». За єдным разом позначат межі палями, обы не йти окреме перед ораньом.

Опят – тко заказуе, вбы му была посїкли, пак тото всьо згрїбат и палит, кедь хоче. Тко быля жав, иде скоповати быляницю. Тко хоче засїяти сотины, де были булі, годен засїяти цвіт такой за тым, як ся позахарюе.

5. На обшарю

Пишу, як днесь ґаздувуть русины горїшньої Боржавы. Туй им вырӯс и затямив, як было май давно, а як теперь, як ся вишитко поміняло за тот недовгый час. Єдно, што ся з роками не мінят – руснацькі обшаря. Які были май давно, такі сут и теперь, не міняє ся стиль. Сучасні ремонты не рушавут давно закладену нашыми людьми структуру – и тко ся строит теперь, та ипен так мурувуть ид хыжи стайню, хоть може ї пак и не буде треба.

Што є на наших обшарях? У хыжи мусит быти ґазовка (окрема хыжа з плитов), баня, кўхня, приймалня, пўвниця, кліть, пўд, котелня, но тай комнаты, де жиєме. Пўвниця годна быти при хыжи, авадь, май рїдко, в берегови.

Пиля хыж часто сут пристройкы тай стайня з чурьом. У чурьови наметано сїно, є сїчка, вбы сїчи быля. Має свої великі дверї, вбы ся сїно легко метало, кой ся привезе. Вєрх стайні є пўд, котрый ся тыж закладає отавов тай сїном. У кўнци стайні сохтовали чинити захўд.

Попиля стайні найдеме хыжчину («свинську кўхню»), де ґаздыня варит свиням токан. Там ся хранит мука, отрубы, зерно, ресерувут ся булі – вшитко, што треба на ковпўт.

На каждўм обшарю є потач на кури з малов загородов. Є дрыварня тай котелня з камином на дрыва. Даґде сут мурованї будїлки, айбо рїдко. Тко ся занимає деревом, має дома майстерню. Но тай усяды вже сут ґаражі.

Перед хыжі часто видко городці з насажеными косицями тай малыми деревцятами. Кєдь хыжа скрайкы села, та тоды до обшаря є й берег, де насаженный сад из усякыми деревами.

Коло хыжі знавут рости яблўнкы, дичкы, сливы, вишні. Садят ся рїбізлі, малины, даґде и ягоды. Што хоче ґазда, тото си й посадит.

Айбо майглавное, што мож назвати русинським символом – тото грезно, виноград. Было и є в каждого – не стрічало ми ся ани єдно обшаря, де бы не росло вино.

Окреме мож уповісти за пўвницю тай кліть. У пўвниці руснакы хранят ушиткі свої запасы. Чинят ся полиці на закладованя. Сут там гордовы з вином тай кваснов капустов. Найде ся місто на ящикы з налажеными яблыками. Окреме щі є пўвниця, де позасыповані булі тай выскладованый бурак. У кого вродили дынї, тоже їх складувут ид буракови.

У кліти май тепло тай сухо. Там ся держат міхы з молотым цукром тай білов (пшеничнов) муков. Горї, на ключках, вішавут солонину. У баняках стоит варена свинська масть. Годна туй быти складена сўль у бочках тай ушитко инше.

Кўлько держиме худобы?

Теза, ож худоба нас годує, страчат актуальность. За послїдні рокаы люди яли масово здавати коровы, бо не хотят каждорўчноє талантованя тай каждый день рано-вечўр ковпотити.

Май давно корова была в каждўй стайни, а майчасто корова тай телиця. Тко не держит корову, айбо треба му молока (приміром,

малүй дїтинї), тот годен держати пару кўз. Свинї держат маймало двї великі й двї малї. Тко їх рїже на продаж, годнї держати й до чотырьох. Конї в простых ґаздўв вже не сут. Уже ся дораз не лишило вўвчарюв, котрї бы мали вўвці, ягнята – а давно были такой на каждўм обшарю.

На обшарю є потач из загородов про кури. Держат їх тко кўлько хоче. Сохтує ся каждый рўк куповати молодї кури ци пїтята, бо котрї кури переставут ся нести, та рїжут. А тко має близько пиля хыжі рїку вадь потўк, тоты си часто купувут и качкы. Датко держит пульки, перепїлки, айбо вже май рїдко.

Ковпўт

Ци робочый день, ци недїля, ци великоє сято, ги Благовїщеня вадь Великдень – ковпотити каждого дне мусай. ґаздыня вадь ґазда зачинат ковпотити раненько, щидо шїстьох годин. Берут на ся, так повісти, робочое цуря, и йдут до хыжчины, де сут відра, токан – усьо, што треба. Важно мати «свинську кўхню», бо там ґаздыня зварит токан, наресерує булі тай бурак. Не треба йти в ґазовку по сїй роботї, не робит ся в хыжи безряд.

Уповодж стайнї є дорўжка, пиля котрої ся чинит шанц, де мож згартати гнўй до вўчка,

што є в кўнци. Многі мавут проведену воду до стайні. Сут двері зо двору тай выд чуре, три міста на худобу – єдно на теля, а дві, з яслями, на корову тай телицю. Далє є кецок на малі свині тай кецок на великі. У каждому кецкови є валўв. Ищи єдны двері ведут выд кецка з великими свиньми на двўр, на окрему площадку.

Корові ся мече навилوک сїна, чистит ся спўд ней гнўй. За тым ся мече лист, обы юй было сухо. Потому, як изїсть сїно, дає ся юй пити відро воды. У валўв великым поросятїом лє ся токан, розмытый из помьями. Токан из молоком ся дає малым поросятїом уже тоды, кой ся здоит корова. Кєдь є теля, молоко ся лє такой у відрятко и дає му ся з рук пити. Корові ся верже щи сїна, позахарює ся. За сим ся кўнчат ранїшньое ковпочїня в стайни. Пак ся пўйде д потачови выдкрыти кури, усыпати їм зерна з кєндерицьов тай наляти воды.

На полудне ся ковпотит тоды, кєдь сут малі поросята тай утелила ся корова. Корові ся зась верже сїна, почистит ся спўд ней, постелит ся листом. Корову треба здоити, а пак напоити теля, пак выляти токан из молоком малым поросятїом. Ищи ся дає корові вода, мече ся сїно тай отава. Отаву давут тоды, кой корова ся втелит авадь має ся втелити. Увечері ся ковпотит так, ги й рано. Ищи треба йти закрыти кури.

Сїно з отавов на стайни.

Каждый день у літний час мече ся корові «зеленого» – травы тай буряна – лиш немного, вбы ї не боліло выд сыряка. Сяк ся робит, бо коровы не женут пасти, фурт лишавут у стайни. Ресерує ся бурак, перемішує ся з муков, та тоже ся дає їсти корові. Кедь є пиля хыжі керт из яблўнками, та яблыка не ресерувут худобі, вбы не была искомина. Свиням тоже много не мож. У зимі ся бере быля з кладнї и сїче ся сїчка. Сїчка ся збират у великій баняк, туды ся мече два-три черпаки муки й заливат ся горячов водов. Сїчка ся дає рано-вечўр.

Сяк ся ковпотит каждый день – так, ги й давно. Айбо вже мож пораховати тоты обшаря, де є ковпўт, а пару рокўв тому був усяды.

Ріхтованя дров

Дуже ся тепер журит челядь, ож як тай де бы си заготовити дров. Май давно сяк не было. Кой им був малый, та клали сьме огне в шпорі. Выд нього было тепло такой у двох комнатах. Ищи ся включав газовой котел. У зимі в хыжи было тепло, дров не треба было дуже читаво. Доста было мати еден-два кузовы «Газ-66», тай щи ся й убставало.

Дале настав крізіс, за газ пўдняли захмарну ціну. Ушиткі мусіли перейти на инчакі котлы, котлы на дрыва. Тоты не такі ефективні, ги газові, айбо куды ся діти? Тепер на зимутреба заготовити мінімум пять машин (!) – исе дуже читаво. Ціна на дрыва дуже выросла. Датко на них дуже зараблят, а простое чилидня бідуе. Бо де їх тўлько заготовити?

Дрыва у нас ріхтуют такой на кўсницях, кой ся пўдчищат. Товсті дерева ся вбалявут и ріжут на ковбиці. Убалявут дерева пиля кўсниць, у хамниках, айбо за йсе ся треба договорьовати з лісниками. Мож пўйти на лісництво та там си выписати, авадь прийти си нарізати на стакаду, авадь самі ти привезут домўв – за всьо буде инчака ціна.

Які си дрыва ріжут наші руснакы? Май ся всім любит бук, бо є файный, без сучкўв. Айбо кедь

Заготовлені ковбиці.

Ріхтованя дрів на стакаді.

сякого не є, та кобы хоть штось было. Май-бўльше ся з кўсниць везут вўльхы тай березы. Продає ся майчасто бук. Процес читаво розписовати не треба: убалив дерево, убрїзав выд рўща, рўща зметав набўк, нарїзав ковбиці, ковбиці зметав у кузов, тай уся работа.

Дома дрыва змітуют у вороха, пак колют надрўбно и навелико. Дрўбні дрыва треба в шпору тай каміны, а в котел пўйдут и великі, пару тонких треба лиш обы розкласти вгня. Кой ся поколют, дрыва ся складувут у клїтку в дрыварни. Окремое місто (навес) на дрыва правлят и на дворї. На зиму тоже треба наколоти трїсок на розоклад. Добре, кедь дрыварня стоит близько д котелни, инак каждый день треба читаво носити.

Гнўй

Кой ся кўнчит браня, зашорят ся всі работы на полю, тоды на сотины зачинавут возити гнўй. При ковпотови ся вымітує через вўчко вон на площадку, де ся выдводит и муст. Выдты го возят на тоты сотины, де слабо родит земля, а кедь гною є много, повезут го на всі сотины. Там го сыплют у ворохы, а кой ся дорадят орати, перед тым го пўйдут розтрясовати.

Везут гнўй и на засїяні сотины. Там го розтрясувут, обы май росла трава. Датко везе и

на кўсниці, де трясе там, де дуже слаба трава.
Гнўй – файное добриво для землі.

Пўдчищаня

Пўдчищаня в руснакўв є у яри, літі и осени. У яри майчитаво пўдчищат тота чилиядь, што має берег пиля обшаря вадь кўсницю з кертом. Треба гребсти лист, пак го палити вадь носити в хамника. Не знаву, выдколи ся йсе зачало, айбо каждый прискіп тай дерево ся білит. Кроме того, треба поскоповати драча, поубтинати городину, кедь не убтыла ся в осени. Кедь кыртина надула копінкы, треба йти їх розгрїбати, авадь вызбировати й высыпати землю.

У літі зачинавут пўдчищати такой нараз по сїнокосах. Там ся убтинат прямник, скоплює ся драча. Май много работы є з вўльхами – треба їх убтинати, а пак того рўща тьогати та складовати у ворохы. Великі вўльхы вбалявут та ріжут на ковбиці, такой ся заготовлювут дрыва. Там, де ся буде косити отава, забивавут великі рїзкы, обы знали вўвчарї, ож не мож туды буде пущати вўвці.

В осени йдут пўдчищати вже тоды, кой упаде листя. Помалы ся гребє й носит ся у веретах у хамника вадь у вороха, де ся палит. Гребсти в осени намного май файно, ги в яри. Щи не

впав сніг, та файно ся выгрїбат. А в яри, як ся потопит сніг, та не мож тото листя выд землі выдорвати.

За єдним разом нагрїбавут файного ліщанкового листу вадь листу з бука та набивавут у міхы. Його пак дома складувут и стелят пўд худобу.

Щи ся люди збиравут ремонтovati путь у бўк їх кўсниць. Прокопувут яркы, убтинавут дерева, и роблят усяку другу роботу, вбы май легко мож было везти ся на моторах у гранкы.

Домашні таланты

Кроме ковпоту, русины мавут за цілый рўк иншакі таланты на обшарю. Які вто будут таланты, зависит выд поры року. У кўнци осени й на зачатку зимы треба рїзати свинї. Пак фурт носити дрыва до хыжі тай у котелню, пўйти нарубати тыча тай паль, та привезти на самотяжках. Промїтовати сніг, кедь читавый нападе. Пасулю лущити, сукати, буль навбирати.

У яри, кой ся потопит сніг, загрїбат ся в двўрцьови, білят ся прискіпы. Ґаздынї зачинавут садити перві косиці. Пўдчищат ся в берегови. Каждый день ся штось найде. Майбўльше пак роботы є з погороднинов.

У літі з нев зась читаво роботы. Майбўльше ґаздыні закладувут усячино на зиму, варят лекварь, чинят узвар. Дорўжкы замітавут, чўхавут, держат дворець у порядку, выріхтаным.

Восени квасят капусту, рвут грезно тай яблыка пиля хыжі. На яблыка правлят рвачку, котру натїгавут на тычку, вбы досягнути. Грезно пак давлят на вино тай сок. Листя грезна ся убтинат и носит гет. Фурт ся гребе листя у двўрци. Кой уже видко, ож усьо упало, тоды файно захарювут. Даколи возят гнўй пўд прискіпы, садят часнок. Сяк усьо напаровано на зиму.

Но тай еден из май главных талантўв, май ужўн – тото харити в хыжи. «Харити» – термін широкий: тото й пороxy втирати, пилососити, замітати, чўхати... Каждый день треба зварити їдїня, без того не буде. Кладе ся мыти цуря. Доста треба нарабляти, мывучи фіранкы тай паласы. Но тай усе ся паровати на недїлю тай на сята, а каммай на сяткы, до котрых ся парувут тыжднями.

Свіжанина

Из приходом морозўв карпатські русины сохтувут рїзати поросята, котрі ся рўк держат и выдгодовувут. У сесь час ся добре будит солонина и мнясо, што ґаздўм лиш на хосен. Айбо давно не вшиткі были годні держати свинї.

Датко їх не мав, бо тяжко было выгодовати. Тоды рїзали козята, ягнята. Айбо у мноґої челяди за основу дїля мнѣса были свинї. Як до ярьованя авадь кошїня, до сього «сытного» сезону треба ся было паровати.

Давно зачинали так, ож паровали си много файної папороти, котров убпальовали поросята. Лампы на бензинови прийдут ищи нескоро. На папороть ся ходило выд зачатку новембра. Челядь брала мїхы, вязанкы, та йшла в хащу д толокам. Папороть найти было тяжко, бо всяды ся косило, были толокы, де ся пасло читаво худобы. Майлїпша папороть была в драчу, там ся лишала висока тай руна. Треба ї было нажати на двї файнї вязанкы, а дома пак вымыти й посушити.

Из рїзалником, гентешом, треба ся было договорити навперед, бо їх было лише пару на село. Професїя гентеша за малярўв, а потўм и за чехўв была цертїфікована – треба было не менше пўврока-рўк ся вчити в цертїфікованого гентеша из стажом бўльше пяти рокўв, а потому складати экзамен. Кедь у єдного гентеша двое не склали экзамен, йому самому брали цертїфікат.

Як давно, так и теперь, ґазды ся брали рїзати зрана, вбы був час талантовати з мнѣсом. Гентешови фурт помагали єден-дває люди – раз вытягти порося из стайнї, а пак помагати

з палїньом тай розбираньом. Порося раз убертали на єден бѹк, примітовали папоротьов и палили, а пак тото робили з другого боку. Далє гентешови треба было акуратно розбирати.

У давных хыжах дым из печи йшов до сїни, з сїни на пѹд, а з пода попѹд стрїху на двѹр. На пѹд и клали солонину, котра ся будила выд дыму. А пак ї на лїто складовали у гордовы.

Мнясо было делїкатесом про руснакѹв. Не їло ся каждый день, а лише на праздники. Пораз го давали хворым ци малым дїтьом. Мнясо солили та вїшали на пѹд, на банты. Пікниця была лише на великі сята.

И днесь маєме цїлу традицію рїзаня за морозѹв. Коли ся зарїже веперь, та треба два-три дны талантовати з мнясом, а щи за тыждень будити солонину. Дуже є читаво роботы – первого дне ся робит и до попѹвночи вадь ищи май пѹзно.

Гикой давно, треба ся договорити на день тай час из рїзалником. Ушиткі бы ся хотїли договорити чим май скорше, вбы мати час талантовати з мнясом. Обы рїзати чим май скорше, рїзник мусит прийти дуже рано, коли щи довго буде потемок. Тому ґазды позиравут, обы там, де ся буде рїзати, робила литрика.

Теперь уже на папороть ходити не треба, хоть є ї дуже читаво. Свинї ся палят лампами на

бензинови, та ґазда мусит напаровати пару літрӯв наперед. Приносят ся два цапы тай великі двері, ци инакый стӯл. Складувут буділку, кедь она деревляна (розкладна). Ищи ґаздови треба напаровати чисті великі дрыва, котрыми ся порося пӯдопре горілиць, кой го треба буде вже розбирати. Не забыти напаровати мотуз, котрым будут язати порося, кой го будут из стайні виводити, тягнути. Кедь у хыжи не є бӯльше люди, та треба ся щиз дакым договорити, вбы прийшли помочи тягнути, а кедь треба, та й убстати ся палити.

ґаздыня парує лаворы, банякы – вшитко чебрия, котрое треба буде на мнясо, а треба го дуже читаво. Приносить ся корыто, в котрӯм ся буде солити солонина. Треба напаровати й сӯль, начистити часноку на пікницю. Видит ся, ож нич тяжкого не є, айбо сякі пӯдготовчі таланты забиравут много часу.

Рано, кой ся рїже порося, ґазды вставут и роблят си роботу: ґаздыня ковпотит, а ґазда палит литрику, выносит ушитко, што треба, на двӯр. З правила ся хотят зашорити на годину май скоро, ги прийде рїзалник, обы всьо было напаровано, и мож ся ймати до работы. Рїзалника раз честувут кавільом авадь узваром, а пак ся вӯн парує до робочого процесу. Приносить усякі ножі – єдны на рїзаня, другі, вбы порося чистити. Точит їх, кедь треба. Лє бензин и розпалює лампу – треба юй час,

обы ся прогрїла. Кой усї ся зберут, мож ити в стайню.

Люди заходят у стайню та шіковно планувут, як выпровадити порося на двўр. Ѓаздыня стае пиля коровы, сокотит ї, вбы ся не напудила ци не стала ся инчака хыба. Гентеш иде в кецок, ид поросятїом, выбират, котрое треба, мотузом яже за лабы так, обы перепуженое легко было тягнути. Даколи му натягне на голову відро, та так помалы го вытігавут, обы ся не так бояло. Кой порося вже на дворї, рїзалник го тым мотузом шпотат, а люди в друтому кўнци мотуза мўцно держат, обы собов не било. Пак рїзалник наскоро досїгат нўж та рїже порося. Рїжут у нас поросята в сердце, а майчасто в шию. Чекавут три-пять минут, обы стекла кров, и лиш так го кладут на напарованый стўл.

Зачинат ся процес: двое-трое люди зачинавут убпальовати свиню тай такой ножом чистити выд шерсти, котра убпалена легко ся выдшкрїбтує. Убпальовут тай чистят з єдного боку, а пак перевертавут на другый. Далє свиня читаво, начорно палит ся лампов, зась из єдного боку, а пак из другого. За єдным разом выдрывавут гет папірки.

За тым, як свиня убпалена, поливавут ї горячов водов, и давут мало часу, вбы «накысла». Далє єден чоловік изливат горячу воду, а другї

чистят. Майтяжко чистити там, де гучок тай уха, туды воды треба лляти майбўльше. Ґаздыня позират, ци заходит воды, та доносит.

Дале рїзалник зачинат розбирати. Выдруббуе и рубат на дарабы голову. Такой из шиї рїже ґаздыни мняса, вбы зварила на фрыштик. Далє ся бере вшитко за шором тай мече ся в лаворы ци инакое чебря. Келюхы кладут навкремене и раз прячут. Далє вже мнясо носят та вїшавут у будїлку, а дарабы солонины носят у корыто з ропов. Солонину з мнясом вїшавут навкремене будити. Кой ушитко ся зробило, ґазды кличут рїзалника за стўл на фрыштик, де мусит быти свїжое вареное мнясо.

И далє є туй сила работы. Ребра, лабы треба убрїзовати, а мнясо рїзати надрўбно на пантлики. Тото пак мнясо моле ся в млинцьови, набиват ся пїкниця. Май навелико рїжут мнясо на тушонку. Идеалное, черствое мнясо, за котрое кажут «рыба», рїжут окреме. Кўстя, што ся лишат, рубавут на май малї дарабы, а дакотрое будят (май ребра).

Варят рїжкашу, котру треба буде на гурку. На ней треба зварити сердце, печўнки, язык, и почки свини. Тото ся пак моле и набиват ся гурка. Як на гурку, так и на пїкницю треба кышкы, котрї ґаздыня все мые в рїцї, потоцї, а пак у хыжи щи поверьхы чистит. На пїкницю до фарша щи молят часнык и додавут попрую

тай соле. Гурку пак варят, а пікницю несут у буділку.

Буділка – спеціалное місто, де будят солонину тай пікницю. Ищи там годні будити шойт тай инше. Сут буділки вымуrowані тай деревлянї, розкладні. Дрыва ся кладут не тоты, што в шпор – парувут ся дрыва з овочных дерев, ги слива, яблўнка, вадь дичка. Дым из сяких дров буде мати файный аромат, котрым ся красно пробудит солонина. Про аромат знавут класти на огонь піря з струча, а пораз и струк.

Солонина день-два стоит у ропі, а пак і будят за пару днўв, закі не буде файна. Пікници доста й день. Ищи топлят на шпорі сало тай шкваркы, вбы была масть. Роблят ся щи всякі дрўбні роботы – приміром, нарїзати кожу вадь закласти шкваркы. Тко што любит, тото си налажуе.

Ися работа – приклад того, ож як у днешный час ся вчинив сохташ. Сут туй и народні вірованя – кой гентеш зарїже свиню, выдтинат їй кўнчик хвостика, а ґаздыня го мече в стайню, у кецок, обы свинї были чесні. Рїжут у нас и телята, айбо сяких талантўв, што бы мали почесть межи руснаками, там не е. Там што? Зарїжут, издоймут кожу, розберут, порїжут на дарабы мнясо, кўстя порубавут – и конець. А з свинями вже сут традиції, період свіжанины ся чекат. Но тай які вечўрки фурт были!

Уже выд рана ся сходили жоны, та помагали талантовати з мнясами. Робила ся робота, тай за єдным разом доста было бесїд. Быв сохташ нести ташку из свіжанинов родичѹм, обы й они си заїли мало свіжака.

Датко вже не знає чинити пікницю, гурку, шойт и всьо инше, а мнясо складут у камеру тай готово. Айбо май много є тых русинѹв, што щи талантувут ипен сяк.

Позадслово

Кедь дүйшли сьте досі, та теперь знаєте, як ґаздуют руснакы Горішньої Боржавы. Пишучи за вшитко, што є в книжці, не глядав им матеріал десь по архівах, бо вўн ушиткый є дарабчиком мого живота, живота мої тай каждой фамілії. Йсе є жива, днешна руснацька етноґрафія.

Усьо, што туй написано – вто реалії ґаздованя тай людських талантўв. Без ґаздованя упустіє обшаря, з нічого буде жити. Без каждоденных талантўв челядня не буде годно мати нич, бо кедь дома ся талантує, та є й порядок у хыжи. Айно, треба доста робити, айбо завто є з чого жити.

Но треба ми дати отвїт на дакотрі звіданя. Нашто-м ся дорадив писати ипен на сяку тему? Яка главна цїль мої работы?

Уже довго пишу за вто, як было в давнину. Як люди жили, у што вірили, як ґаздовали. У животі руснака майглавні міста занимали звыкы (сохташ), реліґія тай ґаздованя. Йсі три елементы фурт ся дотуляли еден до другого, што й, видит ми ся, усокотило

карпаторусинський народ дотеперь. Знаеме, ож нашым людьом треба было ґаздовати, вбы з чогось жити. До того віровати в Бога тай молити Му ся, вбы даровав сил тай сокотив їх выд усяких бід. Пиля того мали читаво звыкўв тай ритуалўв на каждую ситуацію в житю.

Много-м писав за давнину, а пак думаву си, ож хосенно бы написати й инше – як руснакы ґаздуют теперь. Што й як ся поміяло в еднўм из майважных елементўв нашого живота. Так увиділи світ начеркы, котрі сьте прочитали в первому розділі. Люди роблят, обы мали што їсти, тай мали чим кормити худобу. Тому сьте читали за їдїня, парованя запасўв худобі, як руснакы паровали й парувут ся до зимы, што роблят у зимный час. Не годен им був забыти за міста, де ся ґаздуе: обшаря, городы, поля, кўсниці – што теперь из ними є. Пиля того догадав им за русинський промысел – што люди майстровали.

Исі ґаздўвські очеркы за давный и днешный час трутили ня май дале – на опис нынїшнього ґаздованя карпатських русинўв на примірі Горїшньої Боржавы. Главна цїль – указати, як ся поміяло наше ґаздованя пўд уплывом усяких факторўв – модернізації тай днешного розуміня сього світу.

Могли сьте прочитати тай поруняти, ож як ся поміяло ґаздованя, як ся теперь робит.

До ярвованя як ся паровали давно, так и теперь. Выд ярвованя до забираня, выд сїнокўс до сушїня отавы штось ся робит ручно, ги давно, а штось ся модернізовало й полегшило наше талантованя. Можете досудити, ож теперь стало намного май легко садити, вадь нарабляти з сїном, ги щи адде недавно, коли вшитко ся робило руками. У совїтський час много проблем было через колгоспы, на котрі треба было читаво, так напишу, служити. И нїгде ся было дївати. Пак ся вшиткі землі вернули своим ґаздўм. Помалы ся робило й жило, довго ся нич дуже не мїняло. Тото адде, пару рокўв тому, читаво ся модернізовало ґаздўвство.

Уже всі майлїпші землі перейшли руснацькўй челяди, много работы вже ся не робит ручно – видит ся, ож наше ґаздованя бы ся мало пўдтягнути щи на май высокїй уровень. Айбо так ся не стало. Парадокс, айбо робити стало май легко, а люди ся работы стали лишати. Файно тямлю, кўлько кўсниць было по гранках – теперь усьо позарастало; кўлько много сотин. На полю ся засажовало, а теперь десь по дарабчику, а инше засїяли травов.

Люди перестали держати худобу. Уже на перстох мож поличити, у кого на обшарю є корова. Многі бўльш не держат свинї, ани кури. Зашто наше ґаздованя пустїе? Завто, ож люди, кой увидят возможность десь заробити, та повїдят,

приміром, ож нашто садити булі, кедь и так си куплят. Нашто держати корову, кедь они си молоко куплят. Такой настав світ, ож усі ся женут за грўшми. Щи їх не заробили, а вже си з ними планувут. Чинят из ся панство, котрому ганьба на землі робити. Айбо часто тоты, тко казав, ож не треба їм ґаздовати, бо зароблят си гроші, та всьо куплят, не годні ся дуже розогнати. Но кедь того їм нагадати, та дуже ся сердят. Мы нагадовати ци штось казати нич не будеме, най робит каждый як знає.

Друга немаловажна ціль – сохранили інформації за того, як люди роблят тепер, обы з часом мож было поруняти єдну добу з другов. Зनावу на бізўвне, ож тко узьме сесю книжку в руки десь через 50 рокўв, буде ся чудовати, ож сяк ся ґаздовало. Світ ся крутит, ги вітруля – та ипен так ся помінят ґаздованя в будучности, ги поміняло ся выд давна до тепер. А може колись у будучности руснакы й не будут ґаздовати? Будут на наших землях фермы, выдкы си й буде челядня куповати продукты. Дуже годно быти й сяк. Та ци не хосенна буде йся книжка? Ткось прочитат, ож як того, бывало, руснакы садили, д сїну ходили тай худобу щи держали. Повість: «Ей бо того были часы! ґаздовала тоды челядь, доста робила!» Ипен сяк и мы кажеме, кой читаєме вадь слухаєме выд старшины, як ищи давным-давно наші люди талантовали. Тому ся читаво надїю, ож файно тай подробно-м розписав за наше руснацькое

ґаздованя. Описав им ушитко, што роблю сам, робит моя фамілія и вшиткі прості руснакы по селах Боржавської долины.

Не буду заключати, ож ци важное теперь діля руснака ґаздованя, ци нїт. Най си каждый повість, ци є му хосен выд роботы на земли тай талантованя з худобов. Но треба на послїдок написати, што ми повіла прабаба Марія Мынькова, кой у фебруару зачала ся война. Прийшов им быв за ней знати, ож як ся має, та яли сьме говорити за тоту біду, што ся стала. Тоды ми й повіла сяк:

«Исе-м уже другу войну застала, єдну-м уже пере-жила, та знаву, яка тото біда. Айбо повім ти, ож няньо ми держав читаво худобы, мали сьме землю, робили сьме на нїй, та мали сьме што їсти. Дяковати Богу, были сьме сьті каждый день, а што хыбіло на обшарю, та міняло ся на ідїня. Та так помалы сьме перебыли. Сяк и теперь – кедь посадиш хоть тоты булі, та вже будеш знати, ож штось маєш. Та треба садити, талантовати, вбы было своє, та якось помалы перебудеме и йсю біду».

